

**ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЯК
ЧИННИКА СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОСВІТНЬО-
РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА
У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
У ГАЛУЗІ ГЕОГРАФІЇ**

Костюк В. С.

*кандидат біологічних наук,
старший викладач кафедри екології та географії,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Андрійчук Т. В.

*кандидат біологічних наук,
старший викладач кафедри екології та географії,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

В умовах розвитку наук та розбудови суспільства, реформування вищої освіти української держави особливої актуальності набуває проблема якості підготовки майбутніх фахівців у галузі географії з організацією освітньо-розвивального середовища та формування здорового способу життя не лише у сфері освіти, а й у життєдіяльності загалом, де закладаються основні життєві орієнтири, формується життєва позиція.

Формування здорового способу життя як чинника створення та розвитку освітньо-розвивального середовища у процесі підготовки майбутніх фахівців-географів сприяє всебічному розвитку студентів та повноцінному оволодінню ними системою наукових знань, умінь, навичок, формуванню особистісних якостей, зокрема, вихованню ціннісного ставлення до власного здоров'я, та здоров'я оточуючих, звичок здорового способу життя, застосування їх на практиці у житті та професійній діяльності, що є досить актуальним враховуючи запити сьогодення.

Проведений нами аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що проблемі формування здорового способу життя

присвячені дослідження багатьох науковців у сфері психології, педагогіки, соціології, медицини (Е. Бахтель, В. Бітенський, Б. Братусь, М. Бурно, Н. Максимова, Н. Фелінська, Б. Херсонський, А. Габіані, Я. Гданський, С. Дідковська, В. Козак, Г. Лукачек, В. Маляренко, А. Міллер, Н. Мірошніченко, С. Таратухін, Г. Апанасенко, Е. Бабаян, Т. Бойченко, Д. Зарідзе, А. Личко, В. Мовчанюк, І. Мурахов, Л. Попова, В. Шаповалова, О. Федько, Ю. Мануйлова, Л. Новикової, П. Селиванової, В. Петрівського, І. Якиманської, В. Ясвіна та інших) [1, с. 90]. Однак, формування здорового способу життя у процесі підготовки майбутніх спеціалістів у галузі географії як чинника створення освітньо-розвивального середовища не є достатньо обґрунтованим і потребує подальшого вивчення.

Метою роботи є обґрунтування положення, що одним із найважливіших чинників створення та розвитку освітньо-розвивального середовища у процесі підготовки майбутніх фахівців у галузі географії є формування здорового способу життя всіх суб'єктів освітнього процесу.

Категорія "освітньо-розвивальне середовище" вивчається А. Цимбалару, О. Савченко, Н. Гонтаровською, І. Карабаєвою, К. Крутій, К. Шевченко, О. Писарчук та ін. Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що в науково-педагогічних працях сьогодення починає зустрічатися поняття освітньо-розвивального середовища в контексті навчальної взаємодії у системі освіти. Часто вживаними є терміни «розвивальне освітнє середовище» (І. Карабаєва), «освітньо-розвивальне середовище» (О. Писарчук), «освітнє розвивальне середовище» (А. Цимбалару).

Аналізуючи праці науковців можна стверджувати, що *освітньо-розвивальне середовище* – це певним чином створена система умов і впливів, які сприяють активному розвитку, навчанню, вихованню особистості як суб'єкта навчально-виховної діяльності освіти, його здатності до самостійної діяльності, самоосвіти, саморозвитку, умінню пристосовуватися до змін у запитах суспільства. Організація такого середовища спрямована на формування та удосконалення здорової всебічно

розвиненої особистості в цілому, що підкреслює важливість впровадження виховання здорового способу життя.

З нашого погляду його формування у процесі підготовки майбутніх фахівців у галузі географії є фактором, однією з важливих умов організації освітньо-розвивального середовища. *Здоровий спосіб життя* – це спосіб життя окремої людини, який спрямовується на профілактику хвороб і зміцнення здоров'я. Його формування ґрунтується на впровадженні таких форм, методів та засобів освіти, які забезпечують розвиток ціннісного ставлення особистості до дотримання режиму дня, раціонального харчування, фізичної активності, дотримання правил гігієни, відсутності шкідливих звичок, доброзичливого ставлення до оточуючих, активного відпочинку, створення сприятливих умов життя [7]. Формування такого способу життя у процесі підготовки майбутніх вчителів географії забезпечує зміцнення та збереження всіх аспектів здоров'я людини, які структуруються у фізичні, психічні, духовні, соціальні.

Враховуючи провідну діяльність суб'єктів освіти у процесі навчання географії важливим у засвоєнні знань, умінь, навичок та їх практичному застосуванні є міжособистісне спілкування та самостійна діяльність. Дослідженнями педагогів та психологів Л. Артемової, О. Кульчицької, Т. Репіної, Ю. Приходько доведено, що завдяки спілкуванню та самоосвіті пізнається соціальний світ, засвоюється досвід і практика [8, с. 10]. Тому одним з основних засобів виховання ціннісного ставлення до здорового способу життя у процесі підготовки майбутніх фахівців у галузі географії є організація освітньо-розвивального середовища, спрямована на підтримку та розвиток самостійної діяльності, спілкування та практичної роботи суб'єктів освіти.

У процесі підготовки студентів-географів відбувається нагромадження ними досвіду моральної поведінки, що сприяє формуванню духовної складової здоров'я. Взаємовідносини суб'єктів навчально-виховного процесу істотно впливають на розвиток особистості та формування соціальної складової здорового способу життя. При правильному педагогічному керівництві цими взаємовідносинами, шляхом організації освітньо-розвивального середовища, яке спонукає до сумісного

життя та діяльності, вони стають важливим засобом формування мотиваційної та діяльнісної сфери студента. Особисті взаємовідносини найбільш яскраво виявляються у студентських об'єднаннях, що будуються на почутті емоційної прив'язаності, взаємної симпатії. В таких групах розвивається мотиваційність, молодь навчається формувати та застосовувати у житті та майбутній діяльності фізичну, психічну, соціальну та духовну складові здорового способу життя, які полягають в умінні обирати правильне харчування, фізичні вправи, створювати свій індивідуальний розпорядок дня; освоюватися у суспільстві, проявляти чутливість, чуйність, піклування про іншого, допомагати одне одному; освоювати соціальні ролі, в кожній з яких висвітлено правильне ставлення до здоров'я, що активізує мотивацію до самоосвіти, саморозвитку, самодіяльності.

Організація освітньо-розвивального середовища неможлива без формування здорового способу життя на основі принципу гуманізму, який забезпечує створення гуманних взаємин між суб'єктами навчально-виховного процесу. Психологічний аспект проблеми формування гуманних якостей особистості розкривають праці В. Г. Ананьєва, Л. С. Виготського, І. С. Кона, А. І. Ковальова, К. К. Платонова, Н. Ф. Талізінної. Умови формування здорового способу життя, гуманності, її суть та теоретичні основи, вплив зв'язку людини з природою на здоров'я, розвиток дитини проаналізовані у працях А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, І. Д. Беха, О. В. Киричука, О. О. Бодальова [8]. Науковцями стверджується, що важливими є принципи індивідуалізації, системності, пов'язаності із життям.

Тому, організація освітньо-розвивального середовища передбачає формування здорового способу життя, на основі принципів гуманізму, індивідуалізації, системності, пов'язаності із життям, що здійснюється засобами, формами та методами виховання і навчання та зумовлюється майстерністю їх використання, які підбираються відповідно до ситуації, рівня підготовленості студента, його вихованості і націлені на розвиток міжособистісної взаємодії та самостійної діяльності. Формування здорового способу життя як одного з головних чинників створення освітньо-розвивального середовища

засноване на засадах гуманізму і спрямовується на досягнення саморозвитку суб'єктів цього простору. Роботі сприяє застосування форм, засобів, методів, які спонукають до вільної самостійної діяльності та взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Для формування здорового способу життя, як чинника організації освітньо-розвивального середовища, використовуються такі *методи*:

- формування свідомості особистості (*бесіди, диспути, позитивний приклад, авторитет*);
- організації діяльності і формування досвіду суспільної поведінки (*суспільна думка колективу, педагогічна вимога, привчання, вправи, доручення, створення ситуацій, які виховують, ділові ігри*);
- стимулювання діяльності і поведінки (*змагання, заохочення, покарання, суспільна думка*);
- контролю, самоконтролю і самооцінки діяльності і поведінки (*спостереження, тести, індивідуальні бесіди, анкетування, самоаналіз, самозасудження, само переконання*) [5, с.130].

Вони спрямовані на зміцнення та збереження фізичного, духовного, психічного та соціального здоров'я і використовуються при їх формуванні та вдосконаленні.

Форми організації формування здорового способу життя як чинника створення освітньо-розвивального середовища підготовки майбутніх вчителів географії визначаються складом студентів, місцем і часом проведення освітньої діяльності, змістом виховання, певною структурою (послідовність дій), способами керування, специфікою взаємозв'язку та взаємодії суб'єктів освіти. Загальними формами організації є індивідуальна, парна, групова, колективна. Спеціальними формами виховання ціннісного ставлення до здорового способу життя, які поширені в досвіді викладачів дисципліни, є подорожі, змагання, естафети, спортивні хвилини, читання, читацькі конференції, “заочні подорожі”, свята, ранки, ігри, гуртки.

Важливим є створення сприятливих умов для активізації майбутніх вчителів географії, спонукання їх не лише до

розумової, фізичної, а й до психічної, духовної, соціальної діяльності. Тут мають місце години на свіжому повітрі, під час яких в ігровій формі не відриваючись від тематики занять вивчаються та засвоюються знання, уміння, навички здорового способу життя чи поведінки. Організуються вікторини, інсценізації, змагання, естафети тощо. Загалом, будь-яке заняття, при потрібних погодніх умовах, може проводитись на свіжому повітрі з використанням рухової активності.

Отже, в основі формування здорового способу життя у процесі підготовки майбутніх фахівців у галузі географії як чинника організації освітньо-розвивального середовища лежить встановлення причинно-наслідкових зв'язків, аналіз, систематизація, узагальнення та корекція; інноваційна дослідницька робота, самоосвіта; поширення додаткових освітніх послуг відповідно до потреб учасників педагогічного процесу; підбір нових форм, методів, засобів. Така робота здійснюється за груповою, парною та індивідуальною формами навчання на основі індивідуалізації, системності, пов'язаності із життям, розвитку гуманних взаємин між суб'єктами навчально-виховного процесу, спрямованого на подолання конфліктів у групі, формування ціннісного ставлення до здорового способу життя, правильного розуміння його сутності. Формування здорового способу життя, як чинника організації освітньо-розвивального середовища зумовлюється засобами, формами та методами освіти та майстерністю їх використання. Організація такого середовища у процесі підготовки майбутніх спеціалістів у галузі географії містить форми, методи та засоби формування здорового способу життя, які є невід'ємною складовою освітнього процесу і націлені на розвиток у суб'єктів освіти самостійної діяльності, самоосвіти, саморозвитку, уміння пристосовуватися до змін у запитях суспільства для збереження та зміцнення здоров'я власного та оточуючих.

Література:

1. Енциклопедія освіти / АПН України / [голов. ред. В. Г. Кремень] К. : Юрінком Інтер, 2008. 1036 с.

2. Шевченко К. О. Педагогічна фасилітація у контексті професійної компетентності вчителя. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки*. 2014. Вип. 2 (13). С. 258 – 263.
3. Писарчук О. Т. Особливості формування освітньо-розвивального середовища дошкільних освітніх закладів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2012. № 2. С. 44-51.
4. Шулдик В. І. Технологічний підхід при викладанні природознавчих дисциплін у педвузі: [навчально.– методичний посібник]. Умань: ПП Жовтий, 2012. С 163.
5. Костюк І.О. Формування здорового способу життя в учнів початкової школи як чинник створення та розвитку освітньо-розвивального середовища у початковій школі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2015. Вип. № 4 (82). С. 127-132.
6. Словник української мови: [ред. тому В. О. Винник, Л. А. Юрчук]. К.: “Наукова думка”, 1974. Том 5. 1974. С. 739.
7. Голобородько Г. П. Формування поняття здорового способу життя в учнів основної школи: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Г. П. Голобородько. Харків, 1997. 17 с.
8. Москвіна Т.П. Методичні основи виховання гуманних взаємин учнів початкових класів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю: [методичні рекомендації]. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 159 с.
9. Левківський М.В. Історія педагогіки: [навчально-методичний посібник]. вид. 4-те, доп. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 189 с.
10. Вікова психологія: [навчальний посібник]. / Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасек О. В. К.: ТОВ “Центр учбової літератури”, 2012. С. 145-163.